

'גדול כבוד הבריות...' - ומותר לו לצאת מד' אמותיו כדי למצוא מקום צנוע, אבל אין לו רשות ללכת יותר מאלפיים אמה לצורך זה (חידושי המאירי בשם גאונים).

'אי פיקח הוא, עייל לתחומא, וכיון דעל על' - דוקא כשלא מוצא מקום צנוע מחוץ לתחום, אבל אם כשהתקרב לכיוון התחום מצא מקום צנוע - אסור לו להמשיך להתקדם, ויפנה שם (רא"ש סי' א, טוש"ע סי' תו). וצ"ע אם יש מקום צנוע בשאר רוחות יותר קרוב מאשר המקום הצנוע שבצד התחום, האם מותר לו בכ"ז ללכת למקום הצנוע שבצד התחום (ביאור הלכה, וכתב: ומלשון הרא"ש משמע קצת דמותר, וצ"ע. עכ"ל. ועי' להרה"ג המהדיר על חידושי המאירי הע' 90 דהאריך בזה וכתב דאין ראייה מהרא"ש, ואדרבה יש ראייה מהגאונים ושלטי הגבורים לאסור, ע"ש).

'עייל לתחומא' - דוקא תחום עירו, אבל אם נכנס לתחום עיר אחרת אין לו אלא ד' אמות (בית יוסף, מאמ"ר, והובאו בביאור הלכה סי' תו וכתב: ועי' באור זרוע).

'עייל לתחומא' - ואם לא הצליח להכנס לתחום, רק התרחק עד שמצא מקום צנוע: **יש אומרים** שמותר לו לחזור אח"כ למקומו הראשון (רמב"ם פכ"ז מהל' שבת ה"ז, המאירי בחידושו בפשיטות ובבית הבחירה בהכרעתו, הרשב"א בעבודת הקודש שער ה סי' יג. ועי' דברי יחזקאל סי' ט או' ז-ח). **יש אומרים** דיכול להתרחק רק עד מקום שיכלה הריח, ושם יש לו ארבע אמות. ואם כשהתרחק מן הריח נכנס לתוך התחום, ג"כ שפיר דמי (משמעות רש"י, אור זרוע, רא"ש סי' א, טוש"ע סי' תו).

'פירות שיצאו חוץ לתחום' - סיכום הסוגיא (וע"ע בראשונים, ולא הארכתי בזה):

מסקנה				הוה אמינא			
ר' נחמיה ור' אליעזר		חכמים - וכן הלכה		ר' נחמיה ור' אליעזר		חכמים	
בשוגג	במזיד	שלא במקומו		בשוגג		בשוגג	במזיד
מותרין	אסורין	בשוגג	במזיד	מותרין אפילו במזיד	שלא במקומו	אסורין	מותרין, אפי' שלא במקומו
		מותרין	אסורין	אסורין	מותרין		

דף מב

'מהלך אלפיים פסיעות בינוניות' - דרך הליכתו של אדם אמה (רש"י), בקירוב (ריטב"א), עם הנעליים (שו"ת מהר"י וייל סי' עה, מג"א סי' שב ס"ק ב וסי' שצז ס"ק א, ש"ך יו"ד סי' רא ס"ק ו, אמרי נועם להגר"א בסוגיין), באדם בינוני (שו"ת מהר"י וייל שם, ביאור הלכה סי' שצז סעי' ב. ובמהדיר על הריטב"א הע' 44 הביא דבמרכבת המשנה פי"ב מהל' שבת ה"טו חולק, ואמ"א, וצ"ע, ועי' להלן). והלום ראיתי בספר מגדים חדשים (עמ' רטו-ריז) שדן בכל הענין, קחנו משם.

[מיהו מה שהביא במגדים חדשים שם בשם ספר אור תורה 'קיים אברהם אבינו כל התורה כולה אפילו עירובי תחומין', - זהו רק לגירסת הרשב"א (בתשי"ח סי' צד) שלפנינו, אך ברשב"א עצמו בחידושו (יבמות ע"א:) גרס 'עירובי תבשילין', וכ"ה בתוס' ורמב"ן וריטב"א ומאירי שם, וכנראה ט"ס הוא בתש' הרשב"א. וכן הגי' אצלנו בגמ' (יומא כח:) ובמדרשים ובוזוה"ק ובכל מקום (אמנם י"ג יחצרות, אך לא יתחומין). ובמגדים חדשים עצמו (לעיל יז ע"ב, עמ' עח) העיר שמהמדרש (ב"ר י"א ז) מבואר להדיא דלא כגירסת 'תחומין', ע"ש. אמנם ברבנו בחיי (בראשית כו ה) תלמיד הרשב"א גרס 'תבשילין ותחומין'. וצ"ע. ועי' דעת זקנים מבעלי התוספות (בראשית יח ה) דביארו 'עירובי תבשילין' היינו תבשילין מעורבין, שלא היה אוכל בשר בחלב. ע"כ (ועי' שו"ת חת"ס יו"ד ב עג). ומהר"ח פלאגי בהגהותיו לסדר הקבלה להמאירי (ב י"א) תמה על ה"ט בדברי דוד עה"ת (נסוף) לך לך שכתב דצ"ל 'עירובי תחומין', והלא הוא נגד כל הגירסאות שלפנינו. עכ"ד (ולא הזכיר תש' הרשב"א, ומהר"ח פלאגי בודאי היה בקי בתש' הרשב"א ואף חיבר על חלקו הגהות כנודע, וכפ"י לפני גם בתש' הרשב"א היתה הגירסא 'תבשילין'). ומש"כ בשם ה"ט - אינו מהט"ז, אלא הוספה מהמגיה (עי' דברי דוד הנדמ"ח הוצאת מוהר"ק בסוף הספר נספח ב) דבט"ז איתא 'תבשילין', והמגיה כתב דיש לגרוס 'תחומין', שהיה כתוב לפני המדפיסים 'ע"ת' וחשבוהו ל'עירובי תבשילין' ואינו אלא 'עירובי תחומין'. עכ"ד. ואכמ"ל במעין אלו,

אך אין דברי נביאות אלו כדאים לדחות כל פשטות הגמ' ומדרשים וזוה"ק והראשונים שגם המה ראו דברי חז"ל. ודו"ק. והנה באשכול (רצבי"א, ח"א עמ' 19) הגי' בפשיטות 'קיים אברהם אבינו כל התורה כולה...אפילו עירובי תחומין', אבל באשכול (אלבק מכת"י כרמול-פאריז עמ' 27) הגירסא רק 'קיים אברהם אבינו כל התורה כולה', והעירוני שהתוספת '...אפילו עירובי תחומין' מאד חשודה, בפרט עקב 'מציאות' נחל אשכול שם אות ב, ע"ש ודוק היטב, וכבר הערנו בזה לעיל כמה פעמים [עיי דף ה לגבי 'שמא יפחות', ודף כה לגבי פלוגתא דרבה ורבא], ובמק"א הארכנו בזה, ואכמ"ל. אמנם גם בשם הגר"א נמסר לגרוס 'תחומין' (עיי קול אליהו פרי' תולדות, שו"ת זית רענן [נרשה תרכ"ט] בליקוטי חידושי שבסוף ח"ב מבן המחבר, ספר תולדות אדם ח"ב [פ"ה ד"כ ע"ב, ובקוני"א דכ"ו ע"א] בשם הגר"ז מוולאז'ין ושכ"ה בכת"י הגר"י אייבשיץ, באר אברהם [אבלי פאסוועלער] ליקוטי נסכא דרבי אבא סי' ה עמ' קפ [אלא דמה שצ"ן המהדיר לאשכול הל' תפילה סי' ו - הוא בסי' י, וכדלעיל. ומה שצ"ן לשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' רצב - לא מצאתי כלל], פנינים משלחן הגר"א עמ' נו [והעתיק המקורות מהאשכול ורדב"ז כ"ל, ואנכי לא ידעתי וצ"ע]), אך נראה שהוא תיקון עצמו מסברא, ולא שמצא כן. ודו"ק. וע"ע יפה עיניים ומהר"ץ חיות יומא שם, דמשק אליעזר למהר"א פאפו מע' ט סי' כב הראשון, משך חכמה בראשית לג יח, תורה תמימה שם כו ה ד, תורה שלמה שם אות כח, מאור ישראל יומא כח ע"ב עמ' רמז ובויאמר אברהם פרשת וירא על הפסוק 'ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים'. ואכמ"ל יותר].

'מהלך אלפיים פסיעות בינונית' - ואפילו בשבת יכול למנות ולעשות כן אם הוא צריך ללכת אותם בשבת לצורך שבת, ומונה אותם בינו לבין עצמו, והוא לה כמדידה דמצוה דשריא (ריטב"א. ומשמע מדבריו דשלא לצורך מצוה אסור למדוד בשבת מרחקים ע"י פסיעות הרגליים. ועיי' בחידושי המאירי [להלן נז ע"ב] דכתב בפשיטות דלא התיירו לסמוך על מדידת אלפיים אמה ע"י פסיעות הרגליים 'אלא בשעת הדחק כגון שיש לו לילך לדבר מצוה', והרה"ג המהדיר נר"ו שם [הע' 282] הקשה שלא מצינו מי שמצריך שיהיה דוקא במקום מצוה, אלא די בזה שהוא בדרך ושעת הדחק שאין לו כלי מדידה בידו. ותי' דיתכן שהתכוין המאירי לדעת הריטב"א הנ"ל, ואיירי במדידה בשבת עצמה, שמותר לו רק אם זהו לצורך מצוה, דאל"כ אסור משום מדידה בשבת. אמנם יותר נראה דזו דעת המאירי שאין סומכין על מדידת פסיעות אלא כשהוא בדרך והוא שעת הדחק, וגם שהוא לצורך מצוה. אך בבית הבחירה לא הזכיר דבר בזה. עכ"ד, ודו"ק. ומש"כ הריטב"א 'ומונה אותם בינו לבין עצמו' פירש המהדיר [שם הע' 44] דר"ל דכל אדם משער בפסיעה שלו [כמרכבת המשנה דלעיל, ודלא כמהר"י וייל וביאור הלכה הנ"ל], א"נ דלא בעינן מדידת מומחה. עכ"ד. ולענ"ד כוונת הריטב"א שכיון דלא התיירו מדידה זו אלא לצורך מצוה, עכ"פ יעשה זאת בינו לבין עצמו ולא בקול רעש גדול שכולם יראו שמועד פסיעותיו ולא ידעו שהוא לדבר מצוה. ודו"ק).

'מהלך אלפיים פסיעות בינוניות' - היינו השיעור ליושר לקבוע צלעות תחומו, אבל יש לו גם אלכסונון, שהם עוד 800 פסיעות [2/5 מ-2000] (חזון איש סי' קי [ליקוטים ב] סוס"ק כד, ובקונטרס השיעורים סי' לט סוס"ק י, ובגליונותיו על שו"ת מנחת ברוך דיני שיעורים סי' עה ענף ב).

'שבת בבקעה והקיפוח נכרים מחיצה בשבת... מהלך אלפיים אמה...' - שהרי מתחילה היה לו אלפיים אמה לכל רוח, ומה שעשו הנכרים מחיצה בשבת אמנם מהני לענין טלטול אם הקיפוח לדירה, אבל לא מהני לענין להחשיב כל ההיקף כד' אמות כיון שלא שָׁבַת בתוכה בכניסת השַׁבָּת.

והרי ר"ג וראב"ע סברי (במשנה) דגם כשלא שָׁבַת בה בכניסת השַׁבָּת מותר להלך את כולה! וי"ל:

א. היינו דוקא התם דמי שהוציאוהו נכרים אין לו אלא ד' אמות, הקלו דכיש מחיצות - מהלך בכולה, אבל הכא בקנה שביטה שיש לו אלפיים אמה - אין מקילין לו יותר (רש"י, תוס' ר"ד, ר"ן. וכן הוכיחו הרשב"א, מאירי, תוס' רבנו פרץ וריטב"א מהירושלמי, ודלא כמש"כ התוס' להלן, ועיי' בקרבן העדה שם, ובמהדירים על הרשב"א וריטב"א).

ב. כל סוגיין כרבי יהושע ור"ע, ובאמת לר"ג וראב"ע מותר להלך את כולה (תוס' ורא"ש בשם הירושלמי [ואינו לפנינו]).

'מהלך אלפיים אמה...' - סיכום הסוגיא והמפרשים בס"ד.

רב נחמן אמר שמואל	רב הונא	
מטלטל בכולה ע"י זריקה	מטלטל ד' אמות	
מותר כדרכו	מותר [כדרכו]	
רוב הראשונים ואחרונים: מותר כדרכו.	אסור	
תוס', רמ"א תג: אסור כדרכו [דלענין טלטול כדרכו]	דהוי כמחיצה שנפרצה במלואה למקום האסור.	
	בזריקה- שמא יטלטל כדרכו, כיון שמותר לו	

אמה	נפרץ למקום האסור], וע"י זריקה מותר.	להלך שם.
לטלטל מחוץ לאלפים אמה	אסור כדרכו, רק ע"י זריקה	אסור אף ע"י זריקה שמא ימשך אחר חפצו.
למשוך מחוץ אלפיים אמה לתוכם	מותר	מותר דעד שמשכו אינו חפצו, וכשהגיע אליו אין חשש שיצא.
לטלטל בחצי חצר שבתחמומו	מותר	רש"י: אסור [דנפרצה במלואה לאסור], ורק להלך מותר. תוס' שנג' והוספה ברש"י: מותר כדרכו (דהיו מחיצות בע"ש).
בית מחוץ לתחמומו שפי התקרה מסמן סיום תחמומו	מותר לטלטל בזריקה	מותר לטלטל בזריקה דלא חיישינן שמא ימשך.

(ע"ב) 'הלכתא כרבן גמליאל... - סיכום הסוגיא והמפרשים בס"ד.

דיר וסהר	עומדת	ספינה מהלכת	
מהלך את כולה	מהלך את כולה דבה: הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום. ד"ז: אין לו אלא ד' אמות.	מהלך את כולה דספינה נוטלתו מתחילת ד' לסוף ד': א. מהלכת בכל קפיצה יותר מד', ולא עמד פסיעה אחת בתוך ד' דליקנו ליה. ב. הספינה נוסעת לצד אחד והוא הולך בכיוון הנגדי, נמצא שלא זו מד"א (רש"י דחאח). ג. כשעוקר את רגלו, לפני שהספיק להניחה הוציאתו הספינה חוץ לד' על כרחו (רש"י כתב דכן עיקר). ד. כל תזווה של הספינה יש לו ד"א חדשים (תור"פ וריטב"א).	רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה
אין לו אלא ד"א	אין לו אלא ד' אמות לדבה: דנכנס שם על דעת שתוציאנו ממקומו. א"נ, משום גזירה. לד"ז: כבמהלכת.	דבה: ר"י ור"ע מודו לר"ג וראב"ע. ד"ז: אין לו אלא ד' אמות. דספינה מינח נייחא ומיא קממטי לה.	רבי יהושע ורבי עקיבא

להלכה

דב: הלכה כרבן גמליאל בדיר וסהר וספינה (וכ"פ הרי"ף, רמב"ם, תוספות, רשב"א, ריטב"א, רא"ש, ר"ן, מאירי, אור זרוע, אהל מועד, אגודה, הגהות אשרי, טוש"ע סי' תה סעי' 1).
שמואל (וכן הכריע רבי יהושע דידיה כפי שהעיד בן אחיו): הלכה כרבן גמליאל בספינה, אבל בדיר וסהר לא (וכ"פ רבנו חננאל).

דף מג

יש תחומין למעלה מעשרה, או אין... - הבעיה היא לגבי מי שלא שבת למטה מעשרה, האם קונה שביתה למעלה מעשרה. א"נ במי ששבת למטה מעשרה, האם עכ"פ מותר לו לצאת מחוץ לאלפיים מעל עשרה. אבל זה פשוט שמי

שאלות ותשובות לסיכום וחזרה (בקיזור נמרץ):

פרק רביעי

דף מא

סח. מה התנאי להקראות 'הוליווהו לעיר אחרת'?
ו"א דוקא אם היא מוקפת מחיצות, ו"א אף אם אינה מוקפת מחיצות, ויש מסתפקים בזה. השו"ע פסק דדוקא מוקפת מחיצות, והביאור הלכה היקל בשעת הדחק.

סט. מהם הדברים שמעבירים את האדם על דעתו ועל דעת קונו, ולמאי נפק"מ?
נכרים, רוח רעה, דקדוקי עניות. ונפק"מ למיבעי רחמי עליהו (אך על יצר הרע אפשר להתגבר).

ע. מיהם שאינם רואים פני גיהנם, ולמאי נפק"מ?
דקדוקי עניות, חולי מעיין, הרשות. ו"א אף אשה רעה. ונפק"מ לקבולי מאהבה.

עא. מה הדין בהוציאווהו מהעיר ונצרך לנקביו?
אם אינו מוצא מקום צנוע מותר לצאת ממקומו לחפש מקום צנוע, ואם פיקח הוא - יתקדם לכיוון תוך התחום, ואם לא מצא מקום צנוע עד שנכנס חוץ לתחום - הרויח, ויכול להשאר בתוך התחום כשאר בני העיר.
אם לא הצליח להכנס לתחום עירו - ו"א שמותר לו לחזור אח"כ למקומו הראשון, ו"א דיכול רק להתרחק ד"א ממקום הריח, ושם יש לו ארבע אמות.
ו"א דכל הקולא הנ"ל היא רק בהוצרך לנקביו גדולים, ו"א דאף בהוצרך לנקביו קטנים. ויש להחמיר כדעה ראשונה.

עב. דין פירות שיצאו חוץ לתחום?
ע"י טבלת סיכום בעמ' הנ"ל.

דף מב

עג. מה הדין בשבת בבקעה והקיפוח נכרים מחיצה בשבת?
ע"י טבלת סיכום מפורטת בעמוד הנ"ל.

עד. מה ההלכה במחלוקת רבן גמליאל וראב"ע עם רבי יהושע ור"ע?
ע"י טבלת סיכום מפורטת בעמוד הנ"ל.

דף מג

עה. האם יש תחומין למעלה מעשרה, או לא?
הגמרא נסתפקה בזה, והביאה ראיות לכאן ולכאן, ולמסקנה תנא דידן הסתפק בזה, ויש להחמיר. יש מפרשים דהחומרא היא לשני הצדדים, גם בנזיר וגם בתחומין. ויש מפרשים דרק בנזיר לחומרא, אבל בתחומין לקולא. ויש דעה אמצעית, דהשובת בביתו - לחומרא, והיה בספינה וכו' - לקולא.

עו. האם מותר לעשות מחיצה מבני אדם להיתר בשבת?
מותר רק בלי ידיעתם, ואפי' אם רק אחד מהם יודע (ו"א אפי' זה שנעשה בשבילו) - לא מהני. ואם עשו מחיצה לצורך אדם אחד - יכולים להמשיך לעמוד כדי להיות מחיצה לאדם שני, ובלבד שלא יזו עדיין ממקומם, אבל אחרי שזו - כבר לא יעשו אתם, דהו כיוודעים.
יש להמנע בזה"ז מעשיית מחיצה מבני אדם, אא"כ בשעה"צ ובשעה"ד.
ו"א דכל ההיתר רק לגבי אורך של פחות מאלפיים אמה, ויש חולקים.

דף מה

עז. מה הדין בנכרים שצרו על עירות ישראל?
אם באו (אפי' לא באו ממש, אלא שומעים שרוצים לבוא) על עסקי נפשות, או שבאו בסתם (דחיישינן שבאו על עסקי נפשות) או אפילו על עסקי ממון אך בעיר הסמוכה לספר - מחללים את השבת. ובזה"ז אפי' על עסקי ממון מחללין, דידוע דאם לא יניחום - יהרגום, והוי כעיר הסמוכה לספר. והכל לפי ראות העין והזמן.

עח. מי שישב בדרך ועמד וראה שהוא סמוך לעיר, האם מותר לו להכנס?
מחלוקת במשנה, רבי מאיר אוסר ורבי יהודה מתיר. הלכה כרבי יהודה, אך בתנאי דהיתה דעתו ללכת לעיר זו (ובתנאי שלא פירש בפיו שרוצה לשבות כאן במקומו).

דף מו

עט. מה הבדל בין 'הלכה' ל'נראין' ו'מטיין'?
לרש"י: הלכה - מורים ברבים. נראין - מורים ליחיד. מטיין - לא מורים.